

Bir Kırsal Yerleşim Olarak Evciler Mahallesi Peyzaj Özellikleri*

*Landscape Features of Evciler Neighborhood as a Rural Settlement***

Yekta KÖSE

Öğretim Görevlisi, Celal Bayar Üniversitesi Demirci MYO Ormancılık Bölümü, Manisa
yekta.kose@cbu.edu.tr

Şükran ŞAHİN

Prof. Dr., Öğretim Üyesi, Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Ankara
sukran.sahin@ankara.edu.tr

DOI: 10.5505/jas.2017.62634

Öz

Bozulmadan kalmış kırsal yerleşimler geçmişteki yaşama ait bilgiler vermektedir. Çalışma, Ankara kentinin çok yakınında olan ve geçmişteki tarımsal ürünlerini tarihi Ankara pazarlarında satarak geçimini sağlayan bir kırsal yerleşimin kentleşme ile bozulmadan kaydını yapmak için yürütülmüştür. Bu amaç doğrultusunda bir matris kullanılmış ve peyzaj kimlik özellikleri değerlendirilerek, peyzaj özelliklerini oluşturan unsurlar etkisine göre ölçülendirilmiştir. Evciler Mahallesi, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi yasası ile köy tüzel kişiliğinden mahalle statüsüne geçen ve kentlerin hemen yanı başında kentleşme baskısı altında kimliğini yitirme ya da dönüşüme uğrama riski altında olması sebebiyle çalışma alanı olarak seçilmiştir. Kırsal yerleşimlerin sahip olduğu özgün peyzaj özelliklerinin korunması ve geliştirilmesi adına alınacak kararlar, yerleşimlerin özelliklerini ve kimliklerini yerel ölçekten, bölgesel ölçeğe kadar dikkate alınacak şekilde yapılmasını sağlayan bir amaç içermelidir. Bu amacın oluşturulabilmesi için yerleşimlerin peyzaj özelliklerinin her boyutu anlaşılmalıdır.

Çalışmada sonuç olarak, tarihte var olmuş kırsal yerleşimlerin doğal peyzajla ve sunduğu olanaklarla biçimlendiği, kullanılan yapı malzemesinden, hayatı kazanma biçimine kadar bu doğal yapının belirleyici olduğu ortaya konulmaktadır.

Anahtar sözcükler: Kırsal yerleşim, Peyzaj özellikleri, Peyzaj kimlik bileşenleri, Kırsal peyzaj, Kırsal planlama, Evciler Mahallesi, ankaya, Ankara

Abstract

Preserved rural settlements provide information about the historical rural life. In this line of thought, this study aims to keep an account of a rural settlement before it is altered by urbanization, which is located near Ankara and in which merchandise of agricultural products in the historic markets of the city is its primary pursuit. In accordance with this purpose, a matrix was used. With this matrix, landscape identity features are assessed and elements constituting landscape features are designed in terms of their efficiency. Evciler neighborhood is

* Makale, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı'nda Prof. Dr. Şükran Şahin danışmanlığında gerekleştirilen Kırsal Yerleşim Peyzaj Karakter Analizi ve Değerlendirmesi: Ankara – ankaya İlesi Evciler Mahallesi Örneği adlı yüksek lisans tezine dayandırılarak hazırlanmıştır.

** This paper is based on the Master's Degree Thesis titled as "Landscape Character Analysis and Evaluation of a Rural Settlement: The Case of Ankara-ankaya District Evciler Neighborhood" written with the thesis advisor Prof. Şükran Şahin in Ankara University Institute of Science and Technology, Landscape Architecture Department.

chosen for study area because of its close location to the city and therefore the high risk of conversion and loss of identity under the pressure of urbanization, with respect to the change of its administrative status from village to neighborhood in correspondance with the 5216 Law on Metropolitan Municipalities . Decisions on developing and protecting distinctive features of landscape of rural settlements should include an objective considering features and identity of settlements from local to regional scale. In order to reach this objective, all dimensions of settlements' landscape features should be understood.

In conclusion, this study argues that rural settlements have been formed due to by the natural landscape and the oppurtunities offered by the natural structure whereby,this natural structure has determined various aspects of rural life from construction materials to the means of earning a living.

Keywords: Rural settlement, Landscape features, Landscape identity components, Rural landscape, Rural planning, Evciler Neighborhood, Çankaya, Ankara

Giriş

Kent ve kırsal alanlarda zaman içerisinde fiziksel dönüşümler ve sosyal değişimler meydana gelmektedir. Ancak, bu değişimin ölçüsü alanın genel karakteri değiştirildiği zaman, alanın kimlik sorunları ortaya çıkmaktadır. Bu noktada planlama, koruma, karar ve uygulamaları oldukça önem kazanır. Çünkü bu alanların bir yandan; geçmişten gelen karakteristiklerinin korunması, diğer yandan da çağdaş gereksinimlere ayak uydurabilmesi sağlanmalıdır (Kiper, 2013, s.73).

Çalışma ile peyzaj özelliklerini koruma, alanın yerel kimliğini sürdürübilmesini sağlama ve kentin bu alan üzerindeki etkisini inceleme amaçlanmıştır. Kentsel alanların sınırlarını genişletme isteği kırsal alanların özelliklerini kaybetmesine neden olmaktadır. Kırsal yerleşimlerdeki peyzaj özelliklerinin kaydının yapılması için peyzaj, kırsal peyzaj tanımlarının neleri karşıladığı bilinmeli ve bu yöndeki örnekler incelenmelidir.

Avrupa Peyzaj Sözleşmesi (2000)'ne göre peyzaj; insanlar tarafından algılandığı şekliyle özellikleri, insan ve/veya doğal faktörlerin etkileşimi ve eylemi sonucunda oluşan bir alandır (Kaska, 2012, s.76'da aktarıldığı gibi). Öte yandan kentsel ve kırsal alanlarda peyzaj sürekli bir değişim içerisindedir. Peyzaj tanımlamalarında bu değişim dikkate alınmalıdır. Diğer bir anlatımla, peyzaj karakter tanımlamaları mekânsal ve zamansal olarak yapılmalıdır.

Aran (1975)'e göre; "Kırsal peyzaj, insanın doğa içinde kentsel amaçların dışındaki faaliyetlerin ortaya koyduğu çevrenin görünümüdür. Bu faaliyetler esas itibariyle tarımsal olabileceği gibi, endüstriyel, rekreatif veya ormancılığa yönelik olabilir." (Gül, 2000, s.100'de aktarıldığı gibi).

"Kırsal peyzaj insanın doğa içinde, kentsel amaçları dışındaki çeşitli uğraşlarını sürdürdüğü çevrenin genel görünümüdür. Bu uğraşlar daha çok tarımsal olabileceği gibi, sanayi ile ilgili ve rekreasyonel de olabilir. Uğraşı amaçlarına göre, doğa ile ilişkileri dengeli ya da dengesiz sonuçlara neden olabilmektedir." (Koç ve Şahin, 1999, s.15).

Korkut ve diğerleri (2010)'ne göre; "Kırsal peyzaj, doğanın bir parçası olan insanın karakterine ve yaşamına uyum sağlamış, rahatlık ve huzur veremekte birlikte doğanın diğer varlıkları ile bir bütünlük yaratmaktadır. Tarla alanları, meyvecilik, sebzeçilik ve zeytinlikler, hayvancılık işletmeleri, çiçekçilik işletmeleri, sulama tesisleri vb. kırsal yaşam ile ilgili peyzajlardır." (Khabbazi ve Yazgan, 2012, s.5'te aktarıldığı gibi).

Yapılan kırsal peyzaj tanımlamalarına bakıldığında; kırsal yerleşim peyzaj özelliklerinin, kentsel yerleşim peyzaj özelliklerine göre doğayı kullanım amacı, sürdürülen yaşamı ve görünümü ile farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. İnsanların ilk yerleşik hayata geçişi göz önüne alınırsa kırsal yerleşimler kent oluşumundan önce meydana gelmekte ve tarımsal faaliyetler ilk yerleşim yerlerini oluşturmaktadır. İnsanlar göçebe hayat sonrası süregelen zamanla kazandıkları kültürleri ile ekolojinin zenginliğini birleştirerek doğaya her yönüyle uyum sağlayan kırsal yerleşimleri oluşturmuşlardır. Bu nedenle, kırsal yerleşimler, içinde buldukları peyzaj karakteri ile birlikte tanımlanmaktadır. Kırsal yerleşimlerin her biri farklı coğrafi alanlarda kendine özgü sosyal ilişkilerle ve geleneklerle yaşama şekillerini oluşturmuşlardır. Günümüzde bazıları kente dönüşmüş ve geleneksel yaşama biçimlerini kaybederek, kimlik ve yer duygusundan yoksun bir oluşum göstermiştir. Kentlerde çağdaş toplum yaşama alışkanlıkları ve

teknoloji yenilikleri mekânlara değişim yaşatmıştır. Kırsal alandan kentleşme sürecine giren ve kentleşen alanlara bakıldığında peyzaj kalitesi ve alana ait geleneksel yapının hiçe sayıldığı, baştan yaratılmaya çalışılan fiziksel alanlar görülmektedir. Kırsal peyzajlar zamanla geleneksel peyzaj özelliklerini kaybetmeye başlamış, kırsal peyzaj özellikleri farklılaştırılmıştır. Literatürdeki çeşitli kaynaklardan edinilen bilgilere göre; “Geleneksel peyzajlar 20.yy sonuna kadar oldukça istikrarlı olarak tarihi kimliklerini göstermişler fakat son yıllarda tarımsal alanların terk edilmesi veya yoğun şekilde kullanılması, kentleşmeden kaynaklanan bozulmalara maruz kalması gibi süreçler yüzünden geleneksel peyzaj artık küçülmemekte ve yavaş yavaş yok olmaktadır” (Cullotta ve Barbera, 2011, s. 99).

Kırsal yerleşimlerin her birinin coğrafi konum, vejetasyon, üretim peyzajı, hidroloji, jeoloji, yaban yaşamı vb. bileşenlere göre peyzaj kimliği oluşmuştur. Peyzaj kimliği her kırsal yerleşim için değişkenlik göstermekle birlikte, kırsal yerleşimlerin çok eskilerden kalmış olan, dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel alışkanlıkları, kalıntıları, bilgi, töre ve davranışlarının sürdürülebilir olmasını sağlamak adına önemlidir. Peyzaj özelliklerinin bilinmesi ile mekânların kimlikleri oluşturulabilecek ve değerlendirmesi buna göre yapılabilecektir.

Ülkemizde, kentleşmeden varlığını sürdüren kırsal yerleşimlerin, son yıllarda turizm amaçlı kullanımının da yaygınlık kazandığı gözlemlenmektedir. Ekonomik getiri sağlamak istenen yerleşimlere, sahip oldukları imkânlar değerlendirilerek bütüncül bir çalışma yapılmadan potansiyel turizm alanları olarak görülmesi bu yerleşimlerin kentleşmedeki zararı kadar kimlik kaybına yol açmaktadır. Kırsal yerleşimleri kırsal turizm alanları olarak kullanırken amaç; kırsalda kısa süreli konaklayarak, kırsal alanların kültürlerini tanımak ise o alanı değiştirmeden ve rant alanı olarak görmeden dolayısıyla peyzaj özelliklerini değiştirmeden değerlendirmek en doğru kullanımdır.

Atabay (1999)’a göre; sürdürülebilir gelişme ve aynı zamanda çevreye uyumlu bir yaşam için ekolojik ve ekonomik kararların bir arada ele alınması doğal alanların ve kırsal kesimlerin geleceğin turizm alanları olarak, turizmin olumsuz çevresel etkisinden korunması, günümüz turizmi içinde turistlerin çevresel sorunlar olmayan ortamlarda, doğa içinde turistik etkinliklere katılması şeklinde gerçekleştirilebilir (Heydarzadegan, 2013, s.3’te aktarıldığı gibi).

Bu çalışmanın amacı, Ankara ili Çankaya ilçesi Evciler Mahallesi’nin sahip olduğu peyzaj özelliklerini belirlemek ve peyzaj kimliğini oluşturan bu özelliklerin kentleşme ile bozulmadan kaydını yapmaktır. Evciler Mahallesi, köy tüzel kişiliğinden mahalle statüsüne geçmiştir ve bir dönüşüm sürecine girmiştir. Çalışmanın hipotezi; “kırsal yerleşimler o bölgenin peyzaj özelliklerini bize veren yaşam alanlarıdır ve alanın peyzajı, yerleşim özellikleri ile birlikte değerlendirilmelidir” olarak belirlenmiştir.

Çankaya Belediyesi, 2010-2014 Kent-Tarım Çalışmaları Faaliyet Raporu’nda, 2011 yılında Evciler Mahallesi için “Kırsal Mahallelerde Mekânsal Planlama” isimli çalışmasında kırsal turizm gelişimini amaçlayan bir planlama oluşturmuştur (Emiroğlu ve diğerleri, 2011). Planlamada yerleşimin büyük çoğunluğu günübirlik turizm tesis alanı olarak belirlenmiş ve yerleşime ekonomik getiri sağlanmak istenirken alanın peyzajı düşünülmemiştir. Bu çalışma ile peyzaj özellikleri belirlenerek gelecekte yapılacak çalışmaların peyzaj odaklı olması sağlanmaya çalışılmıştır.

Gereç ve Yöntem

Gereç

Çalışma alanı olarak, Çankaya’nın güneyinde, Bala’nın kuzeyinde yer alan Çankaya Belediyesi’ne ait Evciler Mahallesi seçilmiştir (Şekil 1). Çankaya’nın hemen güneyinde yer almasına ve kentsel dokusu hemen yanı başında bulunmasına karşın, Evciler Mahallesi yerleşim ve ulaşım koşulları açısından kırsal özellikler göstermektedir.

Evciler Mahallesi, Tekke, Yakupabdal, Kömürcü, Tohumlar, Karahasanlı, Yayla, Akarlar ve Akçaali mahalleleri ile komşudur. Elmadağı’nın güney yamaç plato düzlüğünde ve 1250 metre rakımda, engebeli bir arazi yapısına sahip bir yerleşim yeridir. Evciler Mahallesi’ne Ankara şehir merkezinden ulaşım için alternatif yollar fazladır. Ankara-Bala karayolundan 70 km, Ankara-Yakupabdal-Tekke yolundan ise 34 km’dir. Her iki yol da ulaşım için elverişlidir, asfalttır (Tatlıdil, Dellal ve Köksal, 2011, s.16).

Kırsal yerleşimin en önemli geçim kaynağı tarımsal üretimdir. Buğday, arpa, yulaf, nohut gibi ürünlerin ekimi yapılmaktadır. Tarımsal üretim yanı sıra hayvancılık da önemli geçim kaynaklarından biridir. Kırsal yerleşimin yazlık ve kışlık anlayışı ile yaşama mekânlarının belirlenmesinde hayvancılığın büyük etkisi bulunmaktadır. Hayvanlar mera alanlarından daha fazla faydalanabilmesi

için yazın yaylalara çıkılmakta ve mera alanlarına yakın yerlerde ağiller inşa edilmektedir. Kırsal yerleşim her ne kadar tarım ve hayvancılık ile uğraşsa da göç, genç iş gücü eksikliği ve pazar sahalarının uzaklığı gibi nedenlerle günümüzde ekonomik güçlük çekmektedir. Kırsal kalkınmayı güçlendirmek adına üretilen ürünleri pazarlamak, tarımsal malzemeleri temin etmek, dayanışma ve birliği sağlamak adına tarımsal kalkınma kooperatifi kurulmuştur ancak arazi alan araştırmasında yapılan görüşmelerde halk, kooperatifin başarısız olduğunu düşünmektedir.

Alana birçok defa arazi alan araştırması amacı ile ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Arazi incelemeleri sırasında kırsal yerleşimin skeçleri çizilmiştir, görüntü kareleri oluşturulmuştur. Kırsal yerleşimin peyzaj özelliklerini ortaya koyacak olan matris alan araştırması sırasında sözlü görüşmeler ve gözlemler ile oluşturulmaya çalışılmıştır.

Yöntem

Araştırma kapsamını; literatür araştırması, arazi gözlemleri, peyzaj kimlik özelliklerini değerlendirme matrisi ve

yerel halka uygulanan anket çalışması oluşturmaktadır. “Peyzaj Kimlik Özelliklerini Değerlendirme Matrisi” için Erdem (2012)’in çalışması kullanılmıştır. Erdem (2012)’in çalışmasında peyzaj kimliği tespiti yapılırken üç aşamalı incelemenin yapıldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra peyzaj karakteri belirlenirken algısal, nicel ve nitel özellik kimlik bileşenlerinin de dikkate alınması ve bununla ilgili bir analizin de yapılması gerekmektedir. Evciler yerleşimi için algısal nicel ve nitel özellik kimlik bileşenleri de göz önünde bulundurulmuş, bu yeni bileşenler matrise eklenerek kullanılmıştır.

Matrisin orijinal halini özetleyecek olursak; kırsal yerleşim peyzaj karakterini değerlendirmek için arazide doldurulmasını ve yerinde tespitleri içeren bir süreçtir. Matris üzerinde verilen ve ifade edilen bilgiler Çankaya Belediyesi, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), arazi alan araştırmaları sırasındaki gözlemler ve halka uygulanan anketler ile elde edilmiştir. Matris beş ana bileşen içermektedir, bu bileşenler; doğal kimlik bileşenleri, kültürel kimlik bileşenleri (I), kültürel kimlik bileşenleri

Şekil 1. Araştırma alanının coğrafi konumu.

Kaynak: Google Maps ile oluşturulmuştur.

(II), algısal nitel özellik kimlik bileşenleri ve algısal nicel özellik kimlik bileşenleridir. Bu bileşenlere göre peyzaj özellikleri skalalara göre derecelendirilmiştir. Doğal kimlik bileşenleri, kültürel kimlik bileşenleri (I) ve kültürel kimlik bileşenleri (II)'nin derecelendirmesinde genel oran temel alınmaktadır ve baskın, orta ve zayıf olarak nitelendirilmektedir. Algısal nicel ve nitel özellik kimlik bileşenleri için ayrı ayrı değerlendirme mevcuttur. Algısal nitel özellik kimlik bileşeninde, alan araştırması sırasında fotoğraflanan alanlar verilen ölçütler içinden belirlenerek işaretlenmektedir. Algısal nicel özellik kimlik bileşenlerinde ise; yine alan araştırması sırasında fotoğraflanan alanlar değerlendirilmekte fakat bu defa sayısal olarak bir değer atanmaktadır.

Bulgular ve Tartışma

Kırsal yerleşimin doğal, kültürel ve algısal peyzaj özelliklerini ve potansiyelini ortaya koymak amacıyla "Peyzaj Kimlik Özelliklerini Değerlendirme Matrisi" uygulanmıştır. "Matris incelendiğinde mekânsal, ekolojik ve sosyal etkileşimin görsel özelliklerden daha ön planda olduğu görülmektedir." (Erdem, 2012, s.159). Yazılı ifadelerin yanında skeçler, karakter ölçütleri ve silüetler de içermektedir. Matrisin üst kısmında yerleşimin adı, coğrafi konum bilgileri, hangi bölgede yer aldığı, merkeze uzaklığı, rakımı, iklim karakteri, tarihi geçmişi ve alan araştırması çalışmasının yapıldığı tarih yer almaktadır. Arazi alan araştırması çalışması esnasında yapılan ölçümlere göre; GPS koordinatları 39°46.811¢ kuzey ile 33°01.752¢ batı konumunda olarak ölçülmüştür. Yerleşimi İç Anadolu Bölgesi'nde yer alır ve Ankara'ya (merkeze) uzaklığı 43 km.'dir. Rakım 1250 m - 1300 m arasında ölçülmüştür. "Alan karasal iklim özellikleri göstermektedir." (Sarioğlu, 2003, s.37). Step/bozkır iklimi olarak da bilinen bu iklim bitki örtüsünün oluşumuna bakıldığında da anlaşılmaktadır.

Kırsal yerleşimin tarihi geçmişi kısaca şöyle özetlenebilir; "Oğuz Türkmen boylarından Kayı boyuna mensup Karakeçili aşiretlerine bağlı cemaatler Anadolu Selçukluları döneminde bölgeye gelerek konar-göçer olarak yaşamaya başlamışlardır. Yerleşimi, kışlak ve yazlık olarak kullandıkları sanılmaktadır. Evciler Mahallesinde oturanların çoğunluğu Karakeçili Aşireti'ne bağlı cemaatlerdendir." (Tatlıdil ve diğerleri, 2011, s.14).

Doğal Kimlik Bileşenleri

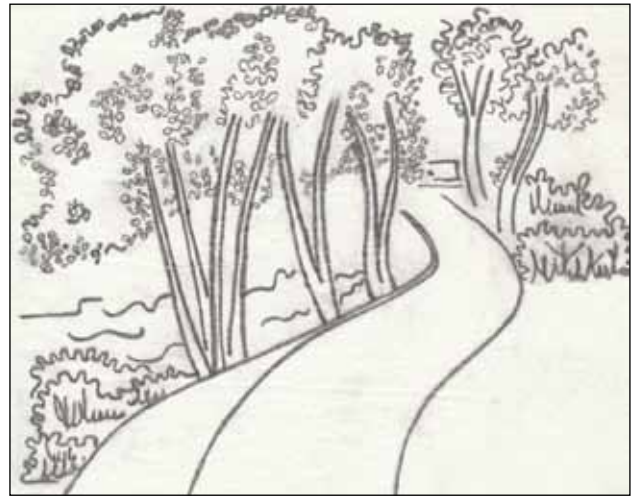
"Peyzajlar öncelikle başlıca doğal özelliklerine daha sonra zamanla insani faaliyetlerine dayanarak tanımlanır"

(Antrop, 1997, s.107). Doğal peyzaj özellikleri yerleşimleri kullanma amaçlarımız doğrultusunda insanları yönlendirmektedir.

Beş ana bileşenden oluşan matrisin ilk bölümünü doğal peyzaj bileşenleri oluşturmaktadır (Tablo I). Doğal özellikler yerleşim yeri seçimi, yapıların konumu ve malzemesi, kaynakların kullanımı, mekânların oluşumu ve yerleşimin biçimlenmesi üzerinde büyük etkilere sahiptir. Doğal kimlik bileşenleri 7 başlık altında incelenmiştir. Bu başlıklar; topografya, jeoloji, su yüzeyleri, su kaynakları, bitki örtüsü, yaban yaşamı ve iklimdir.

Evciler yerleşimi topografya özellikleri ile bir dağ köyüdür. Evciler'in kayaç yapısı volkanik kayadır. (Çankaya Belediyesi, 2011a, s.14). Yerleşim içinde su yüzeylerinden yalnızca bir dere bulunmaktadır (Şekil 2). Dere, rekreasyonel ve işlevsel amaçlarda kullanılmamaktadır. Buna rağmen yeraltı kaynakları olarak yerleşim içindeki mevcut çeşmelerden fazlasıyla yararlanılmaktadır.

Matrisin orijinal halinde bitki örtüsü dört farklı seviyede incelenmektedir. Bu seviyeler; ağaç seviyesi, çalı seviyesi, tarla seviyesi ve yüzey seviyesidir. Bunlardan tarla seviyesi üretim peyzajı olduğu için yapma kimlik bileşeni olarak değerlendirilmekte ve yapma kimlik bileşeni kısmında irdelenmektedir. Yerleşimdeki bitki örtüsü ağaçlar seviyesinde incelendiğinde dere kenarında sayıca az ve grup şeklinde yani dere hattı boyunca devam etmektedir (Şekil 3). Çalı seviyesinde olan bitkisel örtü, yerleşim

Şekil 2. Evciler yerleşimindeki mevcut derenin skeç çizimi. Çizim: Yekta Köse, 2016.

Şekil 3. Evciler Mahallesi'nin karşı vadiden bakıldığında görünüşünün skeç çizimi. Bitki örtüsünün yoğun olduğu yerler; su yüzeylerinin bulunduğu alanlar.
Çizim: Yekta Köse, 2016.

Şekil 4. Evciler kırsal yerleşiminde mevcut bitki örtüsünün skeç çizimi.
Çizim: Yekta Köse, 2016.

Tablo I. Peyzaj Kimlik Özelliklerini Değerlendirme Matrisi - Doğal Kimlik Bileşenleri

PEYZAJ KİMLİK ÖZELLİKLERİNİ DEĞERLENDİRME MATRİSİ																					
YERLEŞİM ADI:		EVCİLER										TARİH: 30 KASIM 2015									
COĞRAFI KONUM:		39° 46' 48.8208" 33° 2' 21.2028"																			
BÖLGE:		İÇ ANADOLU										TARİHİ GEÇMİŞİ: Oğuz Türkmen boylarından Kayı boyuna mensup "Karakeçili" aşiretlerine bağlı cemaatler Anadolu Selçuklular döneminde bölgeye gelerek konar-göçer olarak yaygamaya başlamışlardır. Bölgenin "kışlak" ve "yazlık" olarak olarak kullandıkları bilinmektedir.									
NÜFUS:		214 kişi																			
MERKEZE UZAKLIK:		43 km																			
RAKIM:		1250 - 1300 mt.																			
DOĞAL KİMLİK BİLEŞENLERİ																					
ÖNEM PUAN	TOPOĞRAFYA			JEOLOJİ		SU YÜZEYLERİ					SU KAYNAKLARI			BİTKİ ÖRTÜSÜ				YABAN YAŞAMI	İKLİM		
15	10	5																			
x																					
				x																	
						x															x
TANIMLAMA: Topoğrafya peyzaj kimlik özelliklerini tespit ederken en önemli unsurların başında gelmektedir. Sörvey çalışmalarının ilk basamağını topoğrafya oluşturmaktadır. Peyzaj kimlik bileşeninde en etkili olan doğal kimlik bileşenleridir. Yerleşim topoğrafik olarak etrafında yüksek noktalarda biçimlenmiştir, engelbeli bir arazi üzerine kurulmuştur. Yerleşim merkezine yakın mesafede tarım alanları bulunmamaktadır. Haneler birbirine yakın mesafede ve ağaçlarla bitişik olarak oluşturulmuştur.																					
YERLEŞİMİN PEYZAJ KARAKTERİNİN DOĞAL KİMLİK BİLEŞENLERİNDEN ALDIĞI PUANLARIN BASKIN-ORTA-ZAYIF DERESESİNE GÖRE SIRALAMASI																					
BASKIN	15	TOPOĞRAFYA										DAĞ									
BASKIN	15	SU KAYNAKLARI										YERALTI SULARI									
BASKIN	15	BİTKİ ÖRTÜSÜ - 1										TIP - STEP									
BASKIN	15	İKLİM										KURAK									
ORTA	10	JEOLOJİ										SEDİMANTER KAYAÇ									
ORTA	10	BİTKİ ÖRTÜSÜ - 2										FORMASYON - YÜZEY - BİTKİSEL									
ORTA	10	BİTKİ ÖRTÜSÜ - 3										TIP - SU KENARI VEJETASYONU									
ORTA	10	YABAN YAŞAMI										DOĞAL YAŞAM ALANI									
ZAYIF	5	SU YÜZEYLERİ										DERE									
ZAYIF	5	BİTKİ ÖRTÜSÜ - 4										FORMASYON - AĞAÇ - GRUP									
ZAYIF	5	BİTKİ ÖRTÜSÜ - 5										FORMASYON - ÇALI - GRUP									

Kaynak: Matrisin orijinali Erdem (2012, s. 279)'in doktora tezinde yer almaktadır. Jeoloji ile ilgili veriler; Çankaya Belediyesi Jeolojik İnceleme Raporu, 2011 a. Bitki örtüsü ve yaban yaşamı ile ilgili veriler; Sarıoğlu, 2003. Nüfus ile ilgili veriler; TÜİK, 2015.

yeri merkezinden uzakta bulunmakta ve grup halindeki makilerden oluşmaktadır (Şekil 4). Bitki örtüsünün en belirgin olanı yüzeysel seviyesidir, bunu da step/bozkır oluşturur. Bozkırın bulunduğu bu alanlar mera alanları olarak kullanılmaktadır. Bütünde bitki örtüsünün türü step olarak belirlenmiştir.

“Yerleşimin yaban yaşamı doğal yaşam alanında yaşayan türlerdir, bu hayvan türleri örneklendirilecek olursa; tavşan (*Lepus ssp.*), tilki (*Vulpes ssp.*), kurt (*Lupus ssp.*), bildircin (*Coturnix ssp.*), keklük (*Perdix ssp.*) gibi kırsal yerleşimde sıklıkla rastlanan türlerdir.” (Sarioğlu, 2003, s.56). Doğal kimlik bileşenleri bu şekilde saptandıktan sonra bütün oranlar temel alınarak çıkan peyzaj özelliklerinin önem dereceleri bulunmuştur. Topoğrafya yerleşim için en baskın bileşendir. Yeraltı su kaynakları ve kullanımları da baskın bir bileşendir. Bitki örtüsü seyrek olsa da iklimi, topoğrafyayı ve arazi silüetini yansıttığı için “orta etkin”

bir bileşendir. Jeolojik duruma bakıldığında deprem hattı üzerinde olan yerleşimin yükseltiden ve bitki örtüsünün zayıflığından toprak kayması sorunu yaşadığı belediyenin etüt raporlarında ve anket sonuçlarında görülmektedir. Yerleşimin jeolojik durumu zayıf bileşen olarak saptanmıştır. İklim ise yerleşimde kullanılan malzemeden bitki çeşitliliğine kadar geniş bir yelpazeyi etkilemektedir ve baskın bir bileşendir.

Kültürel Kimlik Bileşenleri - I

Kültürel kimlik bileşenleri-I insanların doğayı kullanarak bıraktıkları izlerdir. Yerleşimlerde insanların izi olan üretim şekilleri peyzaj özelliklerinin ve kimliğinin oluşmasında önemli bir etkidir. Kültürel kimlik bileşenleri-I doğal bileşenleri kullanarak insan eliyle oluşturulan üretim ve diğer peyzaj özelliklerini yansıtmaktadır. Kültürel kimlik bileşenleri-I yerleşimleri birbirinden ayıran özel-

Şekil 5. Evciler Yerleşimi yapıların ve bitkilerin plan çizimi. (Uydu görüntüsü baz alınarak çizilmiştir).

Çizim: Yekta Köse, 2016.

Tablo II. Peyzaj Kimlik Özelliklerini Değerlendirme Matrisi - Kültürel Kimlik Bileşenleri-I

KÜLTÜREL KİMLİK BİLEŞENLERİ (I)													
ÖNEM PUANI	YERLEŞİMİN FİZİKSEL YAPISI		ÜRETİM PEYZAJI		MİMARİ KARAK. YAPI TİPİ		MİMARİ KARAKTER FİZİKSEL BİÇİMLENİŞ						
	TOPLU/KOMPAKT	YERLEŞİM TİPİ	YERLEŞİM TİPİ	YERLEŞİM TİPİ	YERLEŞİM TİPİ	YERLEŞİM TİPİ	TEK YAPI						
							YERLEŞİM TİPİ	YERLEŞİM TİPİ					
15	x												
10													
5													
<p>TANIMLAMA: Yapı birimleri en fazla iki katlıdır, genelde alt kat eğilerek veya ambar olarak kullanılmaktadır. Yapıların yanında küçük avlular ve bahçeler yer alır. Ayrıca çatı ve ev özellikleri zamanla değişse de doğal taş kullanılarak inşa edilen yapı sayısı fazladır.</p>													
ÖNEM PUANI	MİMARİ KARAKTER_ARAZİ İLİŞ.		MİMARİ KARAKTER_YAPI MALZEMESİ		DİŞ MEKAN KURGUSU_BİLEŞENLER		DİŞ MEKAN KURGUSU_SOKAK		DİŞ MEKAN KURGUSU_PEYZAJ ELEMENLARI		ULAŞIM/İLETİŞİM		
	KADEMELENME	YERLEŞİM TİPİ	YERLEŞİM TİPİ	YERLEŞİM TİPİ	YERLEŞİM TİPİ	YERLEŞİM TİPİ	YERLEŞİM TİPİ	YERLEŞİM TİPİ	YERLEŞİM TİPİ	YERLEŞİM TİPİ	YERLEŞİM TİPİ	YERLEŞİM TİPİ	
													YERLEŞİM TİPİ
15	x												
10													
5													
<p>TANIMLAMA: Yapıların birbirine yakın mesafede olduğu bir dış mekan kurgusu vardır. Yollar dar eğimli ve kıvrımlıdır. Önceleri yapı malzemesi olarak taş kullanılmış fakat günümüzde yapılar beton ve kiremit kullanılarak inşa edilmektedir. Yerleşimin belli noktalarında çeşmeler bulunmaktadır. Kırsal yerleşimin içinden bir dere geçer ve üzerinde küçük bir köprü bulunur fakat dere rekreasyonel ve işlevsel olarak kullanılmamaktadır.</p>													
ÖNEM PUANI	KÜLTÜREL BİTKİ DOKUSU				ÇEVRESEL KONTROL ÖN.				YERLEŞİMİN PEYZAJ KARAKTERİNİN KÜLTÜREL KİMLİK BİLEŞENLERİ (I) DEN ALDICI PUANLARIN BASKIN ORTA-ZAYIF DERESESİNE GÖRE SİHALANMASI				
	MERA	TARIMSAL YÜZEYLER	KAPALI ALANLAR	AĞAÇ VE ÇALI	AĞAÇ	AĞAÇ	AĞAÇ	AĞAÇ	AĞAÇ	AĞAÇ	AĞAÇ	AĞAÇ	AĞAÇ
15	x												
10													
5													
<p>TANIMLAMA: Kırsal yerleşim eğimli olduğu için evler basamak şeklinde araziye uyum sağlamaktadır. Bitki dokusu genelde dere kenarında söğüt, kavak, diğer alanlarda doğal bitki örtüsü olan silep, merkeze yakın noktalarda da yer yer maki olarak görülmektedir.</p>													
BASKIN	15	YERLEŞİMİN FİZİKSEL YAPISI	TOPLU/KOMPAKT										
BASKIN	15	ÜRETİM PEYZAJI	TAHL KÖYÜ										
BASKIN	15	ÜRETİM PEYZAJI	HAYVANCILIK										
BASKIN	15	MİMARİ KARAKTER FİZİK. BİÇ.	TEK YAPI - YÜKSEKLİK										
BASKIN	15	MİMARİ KARAKTER FİZİK. BİÇ.	YAPI EKLENTİSİ - AHIR										
BASKIN	15	MİMARİ KARAKTER YAPI MAL.	TAŞ										
BASKIN	15	DİŞ MEKAN KURGUSU-BİLEŞEN.	SOKAK										
BASKIN	15	DİŞ MEKAN KURGUSU-SOKAK	DAR-KIVRIMLI										
BASKIN	15	DİŞ MEKAN KURGUSU-SOKAK	EĞİMLİ										
BASKIN	15	DİŞ MEKAN KURGUSU-ELEMAN	ÇEŞME										
BASKIN	15	ULAŞIM/İLETİŞİM	STABİLİZE YOL										
BASKIN	15	ULAŞIM/İLETİŞİM	TOPRAK YOL										
BASKIN	15	KÜLTÜREL BİTKİ DOKUSU	AÇIKLIK-MERA										
ORTA	10	MİMARİ KARAKTER YAPI TİPİ	KONUT										
ORTA	10	MİMARİ KARAKTER-FİZİK. BİÇ.	TEK YAPI-CEPHE KARAKTER										
ORTA	10	MİMARİ KARAKTER-FİZİK. BİÇ.	YAPI EKLENTİSİ-AMBAR										
ORTA	10	MİMARİ KARAKTER-FİZİK. BİÇ.	YAPI GRUBU-AVLU										
ORTA	10	MİMARİ KARAKTER-FİZİK. BİÇ.	YAPI GRUBU-BAHÇE										
ORTA	10	MİMARİ KARAKTER-ARAZİ İLİŞ.	KADEMELENME										
ORTA	10	MİMARİ KARAKTER YAPI MAL.	KIREMİT										
ORTA	10	MİMARİ KARAKTER YAPI MAL.	BETON										
ORTA	10	MİMARİ KARAKTER YAPI MAL.	KERPIÇ										
ORTA	10	DİŞ MEKAN KURGUSU BİLEŞEN.	AVLU										
ORTA	10	KÜLTÜREL BİTKİ DOKUSU	AÇIKLIK-MERA										
ZAYIF	5	MİMARİ KARAKTER - YAPI TİPİ	TARİHİ YAPI										
ZAYIF	5	DİŞ MEKAN KURGUSU ELEMAN.	KÖPRÜ										
ZAYIF	5	ULAŞIM/İLETİŞİM	ASFALT YOL										
ZAYIF	5	KÜLTÜREL BİTKİ DOKUSU	AĞAÇ-AĞAÇ KUMALARI										
ZAYIF	5	KÜLTÜREL BİTKİ DOKUSU	AĞAÇ-TEK AĞAÇ										
ZAYIF	5	ÇEVRESEL KONTROL ÖNLEMİ	TERASLAMLAR										

Kaynak: Matrisin orijinali için; Erdem (2012, s.279). Üretim peyzajı ile ilgili veriler için; Evciler Mahallesi Tarımsal Üretim Odaklı Toprak ve Su Kaynaklarının Araştırılması İşi (Çankaya Belediyesi, 2011b).

likleri biçimlendirmektedir. Kültürel kimlik bileşenleri-İ'nin alt başlıkları; yerleşimin fiziksel yapısı, üretim peyzajı, mimari karakter (yapı tipi, fiziksel biçimleşme, arazi ile ilişki, yapı malzemesi), dış mekan kurgusu (bileşenler, sokak, peyzaj elemanları), ulaşım/iletişim, kültürel bitki dokusu, çevresel kontrol önlemleri olarak orijinal matris içinde belirlenmiştir (Tablo II).

Evciler yerleşiminin fiziksel yapısı toplu/kompakttır (Şekil 5). Haneler birbirine yakındır, belli bir sınırdan sonra yapı bulunmamaktadır. Yerleşim, tahıl üretiminin yoğun olduğu bir köydür ancak hayvancılık da tarım kadar yapılmaktadır. Mimari karakter olarak yapı tipi genelde konutlardan oluşur, eski konutların çoğunun kullanımını devam ettirmektedir. Konutlar genelde biraz yüksek inşa edilerek alt kısmında veya yapıya eklenti olarak ağıllar veya ambarlar bulunmaktadır. Yapıların fiziksel biçimleşiminde cephe karakter özelliği de eklenmiştir, yapıların cephelerinde süsleme yoktur fakat kendine has saçak, çatı ve pencere sistemleri vardır. Konutların birçoğu avluya ve bahçeye sahiptir fakat tarım arazileri genelde yerleşimin merkezinden uzakta bulunduğu için sebze ve meyve bahçeleri tarım arazilerinin yakınındadır. Bu nedenle konutların bir kısmı avluya ve ev yakınında

bahçeye ihtiyaç duymamaktadır. Mimari karakterlerin arazi ile ilişkisi kademeleme şeklindedir, yerleşim dağlık olduğu için eğimli arazide bu şekilde kullanım kolaylığı sağlanmaya çalışılmıştır.

Yapı malzemesi olarak eskiden beri taş kullanılmaktadır (Şekil 6). Son zamanlarda kentlere benzer malzeme kullanımının daha modern olduğu düşünüldüğünden taş malzeme ile inşa edilen yapılardan betonarme yapılara doğru bir geçiş söz konusudur. Yapılan anket çalışmasında köyün ileri gelenlerinin verdiği bilgiye göre; mevcut yapıların 24 tanesi taş, 11 tanesi kerpiç, 1 tanesi biriket ve 10 tanesi de betonarmedir.

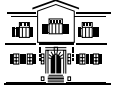
Eski zamanlarda çok taşıt kullanılmadığından hanelerin birbirine yakın, sokakların dar olduğu bir yapılaşma vardır. Mahalleye iki ulaşım yolu bulunmaktadır ve bu yollar asfalttır. Mahalle içerisindeki yollar dar, stabilize veya toprak yol olduğundan araç ile ulaşım zor sağlanmaktadır. Buradan anlaşılacağı gibi sokak ve yol yapısı topoğrafyaya göre tespit edilebilecek peyzaj özelliklerinden biridir.

Kültürel bitki dokusu; mahallenin üretim peyzajına göre şekillenmiş, kırsal yerleşimde çoğunlukla tarımsal yüzeyler ve meralar bulunmaktadır. Kültürel bitki dokusu, peyzaj

Şekil 6. Evciler Yerleşimi'nde bulunan eski bir yapı. Fotoğraf: Yekta Köse, 2016.

yapı, etnik-din-köken, ritüeller/folklorik değerler, yönetim politikaları, arazi yönetimi ve sosyal yapı orijinal matriste belirlendiği şekliyle ele alınmıştır (Tablo III).

Kırsal yerleşim, gelirinin büyük çoğunluğunu tarım ve hayvancılıktan kazandığı için, yerel ekonomik yapısı tarım ve hayvancılıktır. Ormancılık, balıkçılık, madencilik, turizm ve el-sanatları yoktur. Daha önce bulgularda ve tartışma bölümünde bahsedildiği üzere burası bir Türkmen köyüdür. Ritüeller ve folklorik değerler günümüzde canlılığını yitirmiştir. Arazi çalışması sırasında, sözlü ve metinsel görüşmelerde, geleneklerin devam ettirilmediği hatta zamanla unutulduğu görülmüştür. Kırsal yerleşimler genelde geleneklerinden, örf ve adetlerinden dolayı muhafazakâr bir yapıya sahiptir. Bu anlayış yerleşimde olmasına rağmen sosyal yaşantı olarak bir kimlik kaybı söz konusudur. Kırsal yerleşim kendi öz benliğini yitirmeye, onu diğer yerleşimlerden ayıracak özellikleri kaybetmeye başlamıştır. Yönetim politikası peyzaj özelliklerinin korunması için önemlidir. Yerleşim için alınan kararlar ve uygulamalar peyzaj özelliklerini yakından ilgilendirmektedir. Yerleşimde yerel yönetim politikası söz konusudur. Hemen hemen her hane kendi toprağının sahibidir. Arazi yönetiminde kolektif bir anlayıştan ziyade birey-

sel bir yönetim vardır. Sosyal yapıda komşuluk ilişkileri ve yardımlaşma çok fazladır. Bunun nedeni nüfusun az olması ve ailelerin birbirlerini çok yakından tanınmasıdır. Yerleşimde sosyo-kültürel peyzaj kimlik bileşenlerinden; yerel ekonomik yapı, baskın peyzaj özelliği, sosyal yapı ise zayıf peyzaj özelliği olarak belirlenmiştir.

Algısal Nitel Özellik Kimlik Bileşenleri

Algısal nitel özellik kimlik bileşenleri, alan araştırması sırasında belirlenen bir rota üzerinde alanla ilgili veriler, anketler ve tespitler değerlendirilerek oluşturulan bir matristir. Matris üzerinde; alanın doğallık, kuşatma, çeşitlilik, renk, çizgi, sakinlik, uyarıcılık, memnuniyet, güvenlik ve dominantlık özellikleri ve bunların alt başlıklarını içeren ölçütler sunulmaktadır. Fotoğraflar uzmanların rahat değerlendirebilmesi açısından numaralarına göre (1, 2, 3, 4, 5, 6 ve 7) sıralanmaktadır. Matrisler üzerinde verilen ölçütler fotoğrafların sırasına göre uzmanlarca değerlendirilmekte ve tercih edilen fotoğraf doğrultusunda görsel kalite bakımından zengin olan yerleşimin karakterleri belirlenmektedir.

Evciler için yerleşime giriş yolundan yerleşimin çıkışına kadar rota belirlenmiş ve çekilen fotoğraflar arasından 7 adet panoramik fotoğraf oluşturulmuştur (Şekil 7). Bu

Tablo IV. Peyzaj Kimlik Özelliklerini Değerlendirme Matrisi - Matrise Eklenmesi Önerilen Bileşenler, Algısal Nitel Özellik Kimlik Bileşenleri

ALGISAL NİTEL ÖZELLİK KİMLİK BİLEŞENLERİ					
GPS KOORDİNATLARI:		X KOORDİNATI	Y KOORDİNATI	TARİH: 14 ARALIK 2015	
		39° 46' 48.8208"	33° 2' 21.2028"	FOTO NO: (1-2-3-4-5-6-7)	
MEVKİ:		EVCİLER MAHALLESİ (ANKARA - ÇANKAYA)			
ESTETİK		DEĞER	ALGISAL		DEĞER
DOĞALLIK	DOĞAL		UYARICI	BÜYÜLEYİCİ	
	YARI DOĞAL	X		İLGİ ÇEKİCİ	
	YAPAY			SIRADAN	X
KUŞATMA	AÇIK		MEMNUNİYET	GÜZEL	
	YARI AÇIK	X		HOŞ	X
	KAPALI			HOŞNUTSUZLUK	
ÇEŞİTLİLİK	ÇEŞİTLİ		GÜVENLİK	GÜVENİLİR	X
	TEK TİP	X		HUZURSUZ	
	RENK			KORKUTUCU	
RENK	RENKLİ		DOMİNANTLIK	ARAZİ FORMU	
	TEK RENK	X		BİTKİ ÖRTÜSÜ	
	DONUK			SU ÖGESİ	
ÇİZGİ	HAREKETLİ			TARIM	
	KAVİSLİ (YARI HAREKETLİ)	X		YERLEŞİM - KIRSAL	X
	YATAY (DURAĞAN)			YERLEŞİM - KENTSEL	
SAKİNLİK	HAREKETLİ				
	SAKİN	X			

Kaynak: Şahin, Perçin, Kurum, Uzun, ve Bilgili, 2013, s.59.

Şekil 7. Peyzaj Kimlik Özelliklerini Değerlendirme Matrisi - Algısal nitel özellik kimlik bileşenlerinin değerlendirilmesinde kullanılan görüntüler. Fotoğraf: Yekta Köse, 2016.

fotoğraflara göre yerleşimin barındırdığı özellikler matris üzerinde işaretlenmiştir (Tablo IV). Bütün fotoğraflar için işaretlemeler tamamlandıktan sonra parametreler içinde en çok tercih edilen ve en az tercih edilenler arasında istatistiksel olarak analiz gerçekleştirilmiştir. Yerleşimin algısal nitel özellik kimlik bileşenleri; doğallık-yarı doğal, kuşatma-yarı açık, çeşitlilik-tek tip, renk-donuk, çizgi-kavisli (yarı hareketli), sakinlik-sakin, uyarıcılık-sıradan, memnuniyet-hoş, güvenlik-güvenilir, dominantlık-yerleşim-kırsal olarak saptanmıştır.

Algısal Nicel Özellik Kimlik Bileşenleri

Görsel kalite değerinin belirlenmesinde Tablo V'teki matris kullanılmalıdır. Algısal nicel kimlik bileşenleri matrisinin yorumlanması ile aşağıdaki Görsel Peyzaj Değeri (GPD) sınıfları elde edilebilir (Şahin, Perçin, Kurum, Uzun, ve Bilgili, 2013, s. 57).

- Düşük GPD: Peyzajın görsel kalitesinin düşük olduğu alanlardır. Bu tür alanlar peyzajın işlevi ve yapısı açısından da düşük koruma değerlerine sahipse ve peyzajın taşıma kapasitesi yüksekse, yüksek kullanım potansiyeline sahiptirler.
- Orta GPD: Peyzajın görsel kalitesinin orta düzeyde olduğu alanlarda, mevcut peyzaj karakteri kısmen korunmalıdır. Peyzaj karakterindeki değişimlerde ani ve peyzaj karakterinin kapasitesine zıt kullanımlardan kaçınılmalıdır. Alanda alınacak plan ve yönetim kararlarının izleri alanda gözlemlenebilir, ancak genel peyzaj karakteri üzerinde baskın rol oynayacak biçimde olmamalı veya uyum sağlayacak şekilde olmalıdır.
- Yüksek GPD: Peyzajın görsel kalitesinin çok yüksek düzeyde olduğu alanlarda mevcut peyzaj karakterinin korunması önemlidir. Bu alanlarda verilecek plan kararlarının alanda izlerinin algılanmaması gerekmektedir. Alan araştırması sırasında gerçekleştirilecek bu değerlendirme, yerin sahip olduğu görsel kaynak özelliklerinin bir anlatımıdır. Diğer bir deyişle, değerlendirenin bulunduğu yerin karakteristiklerine atanan görsel değerlerdir. 6.2 Peyzaj Fonksiyonları Analizi bölümünde adı geçen ve görsel kaynak haritalarının çakıştırılması ile üretilecek görsel peyzaj analizinin, arazi gözlemlerine dayalı tekrardır. Bu tekrar, haritalama ile ortaya konulan görsel kalite analizinin doğruluğunun istatistiksel olarak sınanmasına olanak verir.

Evciler yerleşimine farklı tarihlerde düzenlenen arazi çalışmaları sırasında farklı eğimlere ve görüş alanlarına

sahip olan noktalardan 127 adet fotoğraf çekilmiştir. Bu fotoğraflar arasından yerleşimin algısal nitel özellik kimlik bileşenlerini belirlemede en uygun fotoğraflar, Adobe Photoshop CC 2015 programı ile panoramik hale getirilmiştir. Ardından Tablo V'te görülen 6 ana parametre ve 15 alt parametre kapsamında görsel değer puanlaması yapabilmeleri için fotoğraflar katılımcılara gösterilmiştir. Katılımcıların (Ankara Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı yüksek lisans öğrencileri) fotoğrafları matris üzerinde verilen puanlama aralığında değerlendirmeleri istenmiştir. Algısal nicel özellik kimlik bileşenlerinin matrisi üzerinde her bir fotoğrafa ilişkin her parametre 1 (en düşük görsel değer), 3 ve 5 (en yüksek görsel değer) aralığında puanlandırılmıştır. 1'den 5'e doğru gidildikçe koruma değerinin artması ve alana görsel değeri olumsuz etkileyecek müdahalelerin azaltılması gerekmektedir.

Bu puanlamalar yapılırken yerleşimin peyzaj çeşitliliği ve zenginliği göz önünde bulundurulmuştur. "Görsel açıdan kaliteli bir peyzaj karakteri topoğrafya, bitki örtüsünün kapladığı yüzeysel alan ve tipi, suyun varlığı, doğallık derecesi, renk çeşitliliği ve pozitif insan yapımı elementler gibi bileşenlerin alanda çeşitliliğini ve zenginliğini ifade eder" (Uzun, İlke, Çetinkaya, Erduran ve Açıksöz, 2012). Yerleşimin peyzaj özellikleri düşünüldüğünde ise, Tablo V'te de belirtildiği üzere peyzaj karakterini en çok etkileyen faktörler arazi formu, su ve kültürel değişimlerdir. Katılımcılar değerlendirme yaparken var olan özelliklerin doğallık derecelerini göz önünde bulundurmıştır. Fotoğraflarla matris üzerinde ölçütlere verilen puanlamalar tamamlandıktan sonra ölçütlerin maksimum ve minimum değerleri istatistiksel olarak SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) 20.0 versiyonu ile analiz edilmiştir. Algısal nicel özellik kimlik bileşenleri matrisinin analizi Tablo V'te gösterilmiştir.

Katılımcı puanlarının istatistiki değeri; 6 ana parametrenin peyzaj karakterinde katkılarını ifade eden katsayı (5) ile çarpılmış ve toplam görsel değer hesaplanmıştır. Bu doğrultuda çalışma alanı görsel değeri 65'dir. Yine 1, 3 ve 5 iskala değerlerine çevrildiğinde orta görsel peyzaj değerine sahip olduğu bulunmuştur.

Algısal nicel özellik kimlik bileşenleri matrisinden alınabilecek en yüksek değer 135, en düşük değer ise 5'tir. Bu derecelere göre; 5 ila 45 arasında bir değer alırsa düşük görsel peyzaj karakterine sahip, 45 ila 90 arasında bir değer alırsa orta görsel peyzaj değerine sahip ve 90 ila 135 arasında bir değer alır ise yüksek görsel peyzaj değerine

Tablo V. Peyzaj Kimlik Özelliklerini Değerlendirme Matrisi - Matrise eklenmesi önerilen bileşenler, Algısal Nicel Özellik Kimlik Bileşenleri (1-5 aralığında değerlendirme)

GPS KOORDİNATLARI:		X KOORDİNATI	Y KOORDİNATI	TARİH: 14 ARALIK 2015			
		39° 46' 48.8268"	33° 2' 21.2028"	FOTO NO: (1-2-3-4-5-6-7)			
MEVKİİ: EVCİLER MAHALLESİ (ANKARA - ÇANKAYA)							
ALGISAL NİCEL ÖZELLİK KİMLİK BİLEŞENLERİ							
ANAHTAR FAKTÖRLER	DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ	PUAN	PK	ANAHTAR FAKTÖRLER	DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ	PUAN	PK
ARAZİ FORMLARI	YÜKSEK RELİYEF, DİK UÇURUM, SİVRİ TEPE, KUMUL, VADİLER, KANYON, KAYALIKLAR, LAVLAR	5		RENK	DİĞER BİLEŞENLER İLE HOŞA GİDEN ZİTLİK CANLI VE ZENGİN RENK	5	
	ORTA RELİYEF, İLGİNÇ EROZYON DESENLERİ, DİK TEPE, TEK TEPE, DAR TEPE, FARKLI ÖLÇÜ	3	5		BİLEŞENLER İLE ZİTLİK, ORTA YOĞUNLUKTA, ZENGİN AMA BASKIN OLMAYAN RENK	3	5
	ÇOK AZ RELİYEF, KÜÇÜK YUVARLAK TEPELER, DÜZLÜKLER, SIRADAN PEYZAJ	1			YUMUŞAK GÖZE ÇARPMAYAN RENK KOMBİNASYONLARI, ZİTLİKLER	1	
VEJETASYON	İLGİNÇ DOKU, FORMLU YIL BOYU VEYA ZAMANSAL ÇEŞİTLİLİK GÖSTEREN VEJETASYON	5		NADİRLİK	HATIRLANMAYA DEĞER, BÖLGE İÇİNDE NADİR, ZAMANA BAĞLI KISA ÖMÜRLÜ GÖRÜNTÜ	5	
	AZ MİKTARDA ÇEŞİTLİLİK GÖSTEREN VEJETASYON	3	5		BÖLGE İÇİNDE DİĞERLERİNE BENZER OLMASINA RAGMEN FARKLI OLAN ALANLAR	3	5
	ÇOK AZ YA DA SIFIR ÇEŞİTLİLİK, VEJETASYON İÇİNDE ZİTLİK	1			İLGİNÇ NİTELİKTE OLAN ANCAK BÖLGEDE OLUKÇA ORTAK ÖZELLİK GÖSTEREN ALANLAR	1	
SU	BASKIN VE TEMİZ DURGUN YA DA AKAN SU, BEYAZ SU KASKATI	5		KÜLTÜREL DEĞİŞİMLER	GÖRSEL UYUMU ARTIRIRKEN, GÖRSEL ÇEŞİTLİLİĞİ DE BELLİ BİR ORANDA DESTEKLEYEN ALANLAR	2	
	AKAN YA DA DURGUN, BASKIN OLMAYAN SU	3	5		GÖRSEL UYUŞMAZLIKLARIN OLMADIĞI, GÖRSEL ÇEŞİTLİLİĞE AZ ETKİSİ OLAN ALANLAR	0	5
	VARLIĞI BELLİ OLMAYAN, ZOR FARK EDİLEN SU	1			GÜÇLÜ BİR UYUMSUZLUK OLUŞTURAN, ÇOK DÜZENSİZ OLAN DEĞİŞİKLİKLER	4	
ALGILANAN PEYZAJ TİPİ (SÖRVEY NOKTASI): VADİ İÇERİSİNDE YAMAÇLARA YERLEŞMİŞ KIRSAL PEYZAJ							
ALGILANAN DİĞER PEYZAJ TİPLERİ (ÇIVAR): KAYAÇLAR ÜZERİNE KURULMUŞ DOĞAL BITKİ ÖRTÜSÜ İLE BİRLİKTE TARIM ALANLARI İLE KAPLI TEPELİK ALAN PEYZAJI							

Kaynak: Şahin, Perçin, Kurum, Uzun, ve Bilgili, 2013, s. 58.

Not: PK: Peyzaj Karakterine Katkı.

sahip alanlar olarak nitelendirilmektedir. Algısal nicel özellik kimlik bileşenleri matrisinde yapılan puanlamaya göre Evciler yerleşiminin aldığı değer 65 olarak yorumlanmıştır. Yapılan bu yorumlamaya göre alan Orta Görsel Peyzaj Değerine sahiptir. Bu değere sahip alanlar yukarıda da belirtildiği gibi: Peyzajın görsel kalitesinin orta düzeyde olduğu alanlardır ve mevcut peyzaj karakteri kısmen korunmalıdır. Peyzaj karakterindeki değişimlerde ani ve peyzaj karakterinin kapasitesine zıt kullanımlardan kaçınılmalıdır. Alanda alınacak plan ve yönetim kararlarının izleri alanda gözlemlenebilir, ancak genel peyzaj karakteri üzerinde baskın rol oynayacak biçimde olmamalıdır.

Tartışma ve Sonuç

Araştırma kapsamında ele alınan Evciler'in, kente yakın olmasından dolayı köy tüzel kişiliğinden mahalle statüsüne geçmesiyle peyzaj özelliklerini kaybetme riski artmıştır.

Peyzaj özellikleri zamanla doğa ile insan etkileşimleri sonucu günlük yaşam alışkanlıkları, üretim şekilleri, arazi ile ilişkiler ve insan ilişkileri ile oluşmaktadır. Peyzaj kimliğini belirlemek ve gelecek planlamalara hizmet sunmak adına Evciler kırsal yerleşiminin peyzaj özellikleri 5 aşamalı matris ile belirlenmiştir. Yerleşimin sadece doğal ve kültürel özellikleri değil algısal özellikleri de dikkate alınmalıdır çünkü bir yerleşimin ekolojik, yapısal, estetik ve fonksiyonel açıdan değeri artarsa peyzaj kalitesi de artar. Peyzaj kalitesini artırmak; peyzajların korunması, geliştirilmesi ve yönetiminin iyi şekilde planlanması ile mümkündür. Bunu sağlamak için ise; alanların peyzaj karakterleri yani kendine özgü özellikleri doğal, kültürel ve algısal açıdan iyi bilinmelidir. Bu çalışma ile Evciler yerleşiminin kendine özgü özellikleri doğal, kültürel ve algısal açıdan araştırılmış ve bir belge olarak sunulmuştur.

Kırsal yerleşimin geleneksel dokusu, çağdaş yaşama uyarlanırken ve kentlerden ara sıra kaçmak isteyen

insanların kullanımına sunulurken yanlış tasarımlarla bütüncül yapı bozulmaktadır. Evciler Mahallesi özelinde yerleşimin doğal kimlik bileşenlerinde gözle görülür bir bozulma yoktur fakat kültürel kimlik bileşenleri-I ve II'ye bakıldığında parçalanma görülebilir niteliktedir. Matris birçok kurum ve anket sonucu verilerine dayanılarak yorumlandığında görülmüştür ki Evciler, kültürel ve geleneksel özelliklerini önemli ölçüde kaybetmiştir. Yerleşimin kendine özgü kimliğini sürdürebilmesi için bu kültürel ve geleneksel peyzaj özelliklerine de ihtiyacı vardır. Yerleşimler; insanların sadece yaşamlarını sürdürdükleri alanlar değil aynı zamanda geçmişten günümüze ait bilgiler sunan bir kalıntıdır. Bu bağlamda Türkiye kırsalı coğrafi ve sosyo-kültürel özellikleri ile çok geniş bir yelpaze sunmaktadır. Ortaya konulan kalkınma planları; kırsal yerleşimlerin yöresel değerlerine, estetik görünüşlerine, tarihi mirasına ve doğasına büyük çaplı zararlar vermeden, yerleşim ilişkilerini bozmadan devam ettirilmesine yönelik yapılmalıdır. Evciler yerleşimi için geleneksel mimari korunmalı (yükseklik, biçim vb.), yerel doku ile uyum sağlamayan materyallere yer verilmemelidir. Ekonomik gelir sağlamak için turizm amaçlı projelerde kullanılan materyalin uyumsuzluğundan, uygulanacak arazinin özelliklerinin değiştirilmesinden ve özgün dokuyu bozmaya sebep olan tasarımlardan kaçınılmalıdır. Kırsal yerleşimlerin var olan, yitirilmiş bulunan kültürel özelliklerinin derinlemesine araştırmalarla ve tarihi, antropolojik, sosyolojik verilerle ortaya konulması ve yeniden test edilmesi gerekmektedir. Yerel halk planlamaya dahil edilmeli, multidisipliner bir çalışmanın sonucunda planlama fikirleri sunulmalıdır. Yerleşimleri, çevrelerindeki diğer yerleşimlerden farklı kılan unsurlar; taşıdıkları miras değerleri nedeniyle kırsal yerleşimlerin mekânsal planlama, tasarım ve yönetimlerine ilişkin çalışmalarının odaklarında yer almalıdır. Bunun gerçekleştirilebilmesi için ise öncelikle belirli yöntem doğrultusunda kırsal yerleşim peyzaj karakteristiklerin kaydı gereklidir. Bu kaydı sağlamada kırsal peyzaj karakteri üzerine ulusal nitelikte kılavuz çalışmalar giderek artmaktadır (*Chilterns Historic Landscape Characterisation Project, Guia Del Paisaje Historico Urbano De Sevilla, Metropolitan Landscape Characterization-A Typo-Morphological Approach, The Suffolk Historic Landscape Characterisation, West Weald Landscape Project - Sussex & Surrey Historic Landscape Characterisation Projects Analysis*). Bu çalışma ile bu yönde bir kayıt, Evciler Mahallesi örneğinde ortaya konulmuştur.

Kaynakça

- Antrop, M. (1997). The concept of traditional landscapes as a base for landscape evaluation and planning. The example of Flanders Region. *Landscape and Urban Planning*, 38(1-2), 105-117.
- Cullotta, S. ve Barbera, G. (2011). Mapping traditional cultural landscapes in the Mediterranean area using a combined multidisciplinary approach: Method and application to Mount Etna (Sicily; Italy). *Landscape and Urban Planning*, 100(1-2), 98-108.
- Çankaya Belediyesi. (2011a). *Evciler, Kömürcü, Tohumlar, Karahasanlı, Çavuşlu, Yaylaköy, Akarlar, Yakupabdal ve Karataş Mahallelerinin Çevre Yolunun Günayında Kalan Alanlarının Jeolojik İnceleme Raporu*. Çankaya Belediyesi Arşivi, Ankara.
- Çankaya Belediyesi. (2011b). *Evciler, Kömürcü, Tohumlar, Karahasanlı, Çavuşlu, Yaylaköy, Akarlar, Yakupabdal ve Karataş Mahallelerinin Tarımsal Üretim Odaklı Toprak ve Su Kaynaklarının Araştırılması İşİ (İTU-MAP Tarımsal Mühendislik Tic.Ltd.Şti.)*. Çankaya Belediyesi Arşivi, Ankara.
- Emiroğlu, O., Yıldırım, G., Günay, M., Hekim, S., Aykan, B., Akansoy, M.E. ve diğerleri. (2011). *Çankaya Belediyesi 2010-2014 Kent-Tarım Çalışmaları Faaliyet Raporu*. Çankaya Belediyesi Arşivi, Ankara.
- Erdem, M. (2012). *Kırsal yerleşim peyzaj kimlik özelliklerinin tespiti, korunması ve geliştirilmesine yönelik değerlendirme matrisi önerisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Heydarzadegan, P. (2013). *İran-Merağa İli peyzaj özelliklerinin turizm potansiyeli ve hareketliliği açısından değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gül, A. (2000). Peyzaj-insan ilişkisi ve peyzaj mimarlığı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, Seri A*(1), 97-114.
- Kaska, E. (2012). *Avrupa Peyzaj Sözleşmesi (APS) ve Türkiye'deki uygulamaların irdelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Khabbaz, A.P. ve Yazgan, M. (2012). Kırsal peyzaj ve ekoturizm. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 2(2), 5-9.
- Kiper, T. (2013). Kentsel ve kırsal alanların planlanmasında kimliğin rolü. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, 6(2), 69-73.
- Koç, N. ve Şahin, Ş. (1999). *Kırsal peyzaj planlaması*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Sarioğlu, M. (2003). *Bala İlçesi Tohumlar, Kömürcü ve Evciler Köylerinde kırsal kalkınma potansiyelinin tespiti üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Şahin, Ş., Perçin, H., Kurum, E., Uzun, O. ve Bilgili, B. C. (2014). *Bölge-alt bölge (il) ölçeğinde peyzaj karakter analizi ve değerlendirmesi ulusal teknik kılavuzu*. TÜBİTAK KAMAG 1007 Programı 109G074 No'lu PEYZAJ-44 Projesi [Doküman], Ankara.
- Tatlıdil, F., Dellal, İ. ve Köksal, Ö. (2011). Evciler, Kömürcü, Tohumlar, Karahasanlı, Çavuşlu, Yaylaköy, Akarlar, Yakupabdal ve Karataş mahallelerinin sosyo ekonomik durum analizi projesi, final raporu. Çankaya Belediyesi Arşivi, Ankara.
- TÜİK (2015). 18 Mayıs 2015 tarihinde www.tuik.gov.tr/ adresinden erişildi.
- Uzun, O., İlke, E. F., Çetinkaya, G., Erduran, F. ve Açıksöz, S. (2012). *Konya İli Bozkır-Seydişehir-Ahırlı-Yalhöyük İlçeleri ve Suğla Gölü Mevkii peyzaj yönetimi koruma ve planlama projesi*. T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Ankara.